

KDOV-blad

Zomer 2013

KDOV (opgericht 21 april 1917)
KDOV-blad verschijnt 4 x per jaar

Voorzitter:

Ton (dr. A.A.M.J.) van Eck, Koningin Wilhelminalaan 532, 2274 BM Voorburg
voorzitter@kdov.nl - tel. 070 - 383 23 49

Vice-voorzitter:

Ruud (R.W.H.) Huijbregts, Poolsterlaan 8, 5632 AN Eindhoven
ruud.huijbregts@gmail.com - tel. 040 - 290 34 28 - fax. 0842 - 23 22 13

Secretaris:

Gemma (G.M.L.) Coebergh, Korte Begijnstraat 28, 2011 HC Haarlem
secretaris@kdov.nl - tel. 023 - 551 68 77

Penningmeester:

Ben (ir. B.A.G.) Hillen, Jachtwerf 12, 2725 DP Zoetermeer
penningmeester@kdov.nl - tel. 079 - 341 85 75

Leden:

Jean-Pierre (J.P.J.M.) Steijvers, Aldenhoven 28, 6093 HB Heythuysen
organ.j.p.steijvers@hccnet.nl - tel. 0475 - 49 64 56

Anja Hendriks, Brusselsestraat 87 A 02, 6211 PC Maastricht
anja.hendriks@t-online.de - tel. 043 - 325 24 72

Theo Menting, Mussenhorstweg 3, 7031 EM Wehl
t.h.gmenting@online.nl - tel. 0314 - 64 08 33

Ereleden:

Bernard Bartelink en Kees Bornewasser

Hoofdredacteur KDOV-blad:

Jeroen (H.J.R.) Pijpers, Evenaar 290, 2408 NE Alphen aan den Rijn
redactie@kdov.nl - tel. 0172 - 65 31 58

Eindredacteur KDOV-blad:

Dick (Th.J.M.) Hogenhout, Amsterdam

Redactie:

Ben (ir. B.A.G.) Hillen, Ruud (drs. R.T.M.) Hoogenboom,
René (dr. R.S.W.M.) Verwer

Doel:

De vereniging heeft ten doel de bevordering van het liturgisch en artistiek stijlbegrip van de kerkmusici, werkzaam binnen de Nederlandse rooms-katholieke kerkprovincie en de behartiging van de geestelijke en materiële belangen van haar leden.

Voorwaarden voor het lidmaatschap:

Een bepaalde mate van vakbekwaamheid in muzikaal en liturgisch opzicht, ten minste op het niveau van de eisen voor het getuigschrift van de KDOV.

De contributie bedraagt per jaar:

gewoon lidmaatschap € 40,- , 65+ lid € 28,- en reeds lid in 2004 tevens 65+ € 18,-.

Postgiro: 10 31 344 t.n.v. KDOV, Zoetermeer

Website: www.kdov.nl

Webmaster: Ben Hillen – webmaster@kdov.nl

Opgaaf van leden en adreswijzigingen aan de secretaris.

Technische afwerking mededelingenblad: Jeroen Pijpers

Druk & verzending: SchultenPrint, Zoetermeer

ISSN-nummer 1388-2341

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Van het bestuur.....	1
Personalia	2
Liedbespreking.....	3
Orgelnieuws	6
Cartoon	9
Historie	10
Vacature.....	12
Recensies	13
Berichten.....	19

Van het bestuur

Ontwikkeling rechtspositie

Van het Economencollege van het R.K. Kerkgenootschap in Nederland ontvingen wij de tekst van het gewijzigde Rechtspositiereglement en de bijlagen hierbij. Door de bisschoppen zijn met ingang van 1 februari 2013 een aantal wijzigingen vastgesteld:

1. het Rechtspositiereglement voor Kerkmusici (betreft het vervallen van de wachtgeldregeling voor nieuwe kerkmusici en het opnemen van een garantieregeling (nieuwe bijlage V) voor huidige kerkmusici);
2. de Diocesane Regeling Salariëring Kerkmusicus (betreft het anciënniteitsstelsel en het schema vaststelling arbeidsuren);
3. de Interdiocesane Regeling voor de Kerkmuziek (betreft bevoegdheidsregistratie door KDOV en KNTV en het instellen van een Commissie van Toezicht op de bevoegdheidsverklaringen).

De wijzigingen punt 1 en 2 komen overeen met hetgeen wij afspraken met de economen. Punt 3 betreft een tekst van de economen die tegelijkertijd vastgesteld is, maar waar de KDOV nog op terug zal komen. Tegen het einde van het jaar zullen we weer overleg met de economen te hebben.

Een elektronische versie van het gewijzigde rechtspositiereglement is beschikbaar via onze website. (BH)

Kerkmusicus 65+ en hoe verder daarna?

Het bestuur krijgt nogal eens te maken met vragen omtrent de gang van zaken bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar. Het vaste dienstverband wordt dan in de regel beëindigd, soms worden kerkmusici zelfs ontslagen. In andere gevallen kan men verder op declaratiebasis of wordt aangeboden het vrijwilligersjaarloon te ontvangen. Wie met problemen rond het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd te maken krijgt, kan zich wenden tot de penningmeester van ons bestuur, Ben Hillen. Telefoonnummer en e-mailadres vindt u voorin ons blad. (GC)

Honderd jaar KDOV

In 2017 bestaat onze vereniging honderd jaar. Wij nodigen de leden van harte uit mee te denken over de invulling van een of meer jubileumdagen. Een plechtige Eucharistieviering is natuurlijk een must, maar er valt nog veel meer te bedenken. Ideeën graag naar onze secretaris Gemma Coebergh.

Ledenwerfactie

Wij willen u hartelijk danken voor de door u toegezonden namen en adressen van potentiële KDOV-leden. Binnenkort gaan er zo'n 65 brieven de deur uit. (BH)

Jaarvergadering 2013

De Algemene Ledenvergadering vindt plaats op zaterdag 12 oktober a.s. in en om de St. Janskathedraal in Den Bosch. (GC)

Wilt u - voor zover u dat nog niet hebt gedaan - ons uw e-mailadres mailen naar webmaster@kdov.nl? Bij voorbaat dank!

Personalia

Nieuw lid:

L. (Lambert) van Eekelen, Markt 22, 4761 CE Zevenbergen.

Gewijzigd adres:

J.A.M. (Jeroen) Felix, Raamhof 11, 5403 VR Uden.

E. (Evert) Wagter, Dorpsstraat 40, 4474 AE Kattendijke.

Liedbespreking

Bert Stolwijk

Uit de diepten

130c

The musical score is written in 4/4 time and consists of four staves. The first two staves are instrumental, with the first staff in treble clef and the second in bass clef. The third staff is the vocal line, and the fourth staff is the final instrumental line. Chords are indicated above the notes. The lyrics are written below the vocal staff.

1 Uit de diepten roep ik U Heer, mijn God,
Ik heb U nodig, Here luis-ter nu ik schor gebeden
fluis-ter, luis-ter toch, Heer, luis-ter toch.

- 2 Als U niets dan zonden zag,
Heer, mijn God,
wie bleef in leven? Maar U wilt nu
juist vergeven. Dus verdient U
diep ontzag,
ons diep ontzag.
- 3 Ik blijf wachten tot U komt,
Heer, mijn God.
Ik blijf nog sterker op U wachten
dan een mens in lange nachten
wacht op licht,
het morgenlicht.
- 4 Israël, hoop op de Heer.
Hoop op God,
want Hij heeft zich aan jou verbonden.
Hij verlost je van je zonden.
Hij maakt vrij.
Hij maakt jou vrij!

tekst Rien van den Berg, bij Psalm 130
melodie Sergej Visser

Het zal de lezers van het KDOV-blad vast niet ontgaan zijn dat in mei het nieuwe Liedboek (met als subtitel 'Zingen en bidden in huis en kerk') is gepresenteerd. In de vorige aflevering heeft collega Ruud Hoogenboom een artikel aan deze belangrijke gebeurtenis gewijd. Acht protestantse kerkgenootschappen in Nederland en Vlaanderen beschikken nu over een omvangrijke zangbundel van 1016 nummers. Een aanzienlijk aantal nummers is verder onderverdeeld. Zo zijn naast de typisch protestantse berijmde psalmen uit het zgn. Geneefse psalter ook andere psalmcomposities opgenomen, die dan hetzelfde nummer met de toevoeging van een letter krijgen.

Zoals bijvoorbeeld *Psalm 130*. Het Liedboek biedt vier versies aan: als eerste uiteraard de calvinistische psalmberijming (Uit diepten van ellende), maar daarna (*130a*) ook de Lutherse versie ('Aus tiefer Not schrei ich zu dir'). Tot zover nog niets nieuws, al stond de Lutherse versie vroeger niet in het psalmdeel van het Liedboek, maar bij de Bijbelse liederen in de gezangendeel. Een breuk met een eeuwenlange protestantse traditie is het opnemen van onberijmde psalmen, waarbij een rol is weggelegd voor een cantor en/of een koor. Zo vinden we als *130b* de beurtzang 'De Heer is steeds barmhartig' (t. I. Gerhardt/M.v.d.Zeyde; m. H. Besselink), een typisch rooms-katholieke compositie uit de jaren '70 van de vorige eeuw (serie 'Cantatorium', GvL 130-I). Nog vernieuwender in het Liedboek is nr. *130c*: een compositie uit de serie 'Psalmen voor Nu', bedoeld om psalmen in een eigentijdse lichte-muziekversie toegankelijker te maken voor jongeren.

Het was te verwachten dat de keuze van de redactie van het Liedboek om ook aan dit genre een plaats te geven tot verdeelde reacties zou leiden. Terwijl de één vindt dat hiermee de kwaliteit van de kerkmuziek om zeep wordt geholpen, meent de ander dat de kerk niet mag blijven steken in een idioom dat ver afstaat van wat de meeste mensen iedere dag horen.

Ook in onze katholieke kerk heeft de lichte muziek toegang gekregen tot de liturgie, al neemt dit genre in de gangbare zangbundels een ondergeschikte plaats in. Jongeren- en middenkoren zingen nauwelijks uit GvL of Laus Deo en psalmen – traditioneel de belangrijkste bron van de liturgische zang – zijn bij hen al helemaal niet in beeld. Het is daarom interessant om te kijken naar deze versie van Psalm 130.

De tekstdichter Rien van den Berg is er in geslaagd om 'de ziel' van Psalm 130 over te brengen in een sterke, eigentijdse vertaling. De herhalingen in de tekst accentueren het smekende karakter.

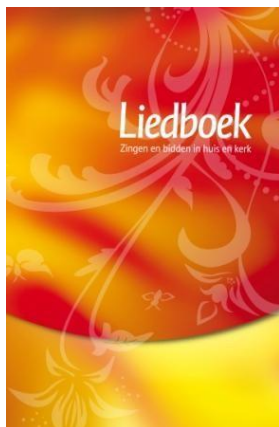
Zelfs bij een eerste blik op de bladmuziek wordt al duidelijk dat de componist echt in deze tekst gekropen is. Heel voor de hand liggend – maar daarom niet minder treffend – is uiteraard het lage begin van 'Uit de diepten'. Maar ook de uitroepen 'Heer, mijn God' en in de laatste regel 'luister toch' worden door de melodie versterkt. Het is dan wel de vraag of

die sterke band tussen woord en toon in de eerste strofe niet leidt tot ongelukkige combinaties in het vervolg van het lied. Dat gebeurt helaas wel. Zo eindigt de derde strofe met het woord 'morgenlicht' muzikaal weer in duisternis. En ook het slot 'Hij maakt jou vrij!' klinkt niet echt als een verlossend woord. Daarentegen is het mooi dat het in de tweede strofe lijkt alsof de zanger bij 'diep ontzag' een diepe buiging maakt!

Qua stijl lijkt het lied niet erg geschikt voor samenzang. Je kunt je eerder voorstellen dat een zanger(es) met een gitaar op schoot – de akkoorden staan boven de melodie genoteerd – deze psalm solistisch voordraagt, waarbij het heel goed mogelijk is dat anderen mee gaan doen, neuriënd of zachtjes meezingend. Daarom denk ik dat deze muziek goed kan functioneren in wat informelere vieringen met jongeren of jongvolwassenen, al zal er de nodige catechese gegeven moet worden om hen vertrouwd te maken met de taal en de inhoud van dit oeroude gebed.

Voor wie nieuwsgierig is naar de complete inhoud van het nieuwe Liedboek: voor slechts € 25,00 kunt u de standaardeditie aanschaffen bij iedere goede boekhandel en via diverse webwinkels. Zie voor alle andere verkrijgbare edities en andere uitgaven rondom het Liedboek: www.liedboek.nl

En voor meer informatie over de serie 'Psalmen voor Nu': www.psalmenvoornu.nl

Orgelnieuws

Restauratie Vermeulen-orgel Obrechtkerk Amsterdam

René Verwer

Op 25 maart 2012 vond na een restauratie van twee jaar door de firma Pels & Van Leeuwen de heringebruikname van het Vermeulen-orgel in de Amsterdamse Obrechtkerk – officieel r.k. parochie Onze Lieve Vrouw van de Allerheiligste Rozenkrans – plaats. De presentatie was in handen van Jos Laus, adviseur bij de restauratie, en Peter van Rumpt, directeur van Pels & Van Leeuwen. Bernard Bartelink en Kees de Wijs, beiden oud-organisten van de parochie, voerden werken van Boëly, Boëllmann, Franck en De Wijs uit.

Nadat de monumentale kerk (met 1500 zitplaatsen!), gebouwd naar een ontwerp van Jos Cuypers en Jan Stuyt, in 1910 was ingewijd, duurde het nog acht jaar alvorens een nieuw orgel kon worden geplaatst. De orgelmaker T. Jos Vermeulen, voortkomend uit de Fa. Ypma & Co te Alkmaar, kreeg opdracht tot de vervaardiging van een orgel met 27 stemmen over twee klavieren en pedaal. Jan Stuyt ontwierp de kas. Adviseur was de welbekende pater Caecilianus Huigens o.f.m., die tevens de bouw van een zusterinstrument voor de St.-Bonaventurakerk te Woerden begeleidde. Qua front en dispositie tonen de instrumenten veel overeenkomsten (o.a. de grote zijtoren met ieder zeven pijpen), het Woerdense orgel telde twee stemmen minder. Beide orgels waren volgens het rein-pneumatisch kegelladesysteem gemaakt. Deze tractuur bleef voor het Woerdense orgel behouden (in 2010 door Adema's Kerkorgelbouw gerestaureerd, zie verder KDOV-blad herfst 2010), terwijl het Amsterdamse orgel reeds in de jaren '50 van de vorige eeuw was geëlektrificeerd en dit tractuursysteem heeft men bij de laatste restauratie gehandhaafd.

Zoals veel orgels uit de (laat)romantiek werd het Obrecht-orgel in de jaren '50 behoorlijk gewijzigd. Onder aansporing van dirigent Jan Bank werden strijkende registers verwijderd, pijpwerk van expressions ontdaan en in 1967 werd zelfs een neobarok rugpositief toegevoegd dat qua tekening als dispositie en klank slecht harmonieerde met de rest van het instrument. Als

student aan het Amsterdams Conservatorium heb ik in de jaren '70 veel op het orgel mogen studeren, maar de klank inspireerde noch tot Bach noch tot Franck. Ik was daarom verheugd toen ik enkele jaren geleden vernam dat het orgel naar de staat van 1918 zou worden teruggebracht. De restauratie van het Woerdense orgel bewees dat de laatromantische esthetiek wel degelijk bestaansrecht heeft.

Bij de recente restauratie is besloten het rugpositief te verwijderen, maar enkele registers zijn opnieuw gebruikt voor een positief in de hoofdkas. Plannen voor een derde klavier waren er overigens al bij de bouw van het instrument. De Prestant 4' en Octaaf 2' (toen Nachthoorn geheten) zijn verlengd en van expressions voorzien, de Dulciaan kreeg nieuwe bekers en fungeert nu als Vox Humana op het reciet-expressief. Ook de Bourdon 8'en Roerfluit 4' zijn overgenomen. Het pijpwerk van het Positief werd op twee laden geplaatst: C-h^o onder het rosetraam en c1-g3 boven de hoofdwerkklade. De samenstellingen van hoofdwerk, reciet en pedaal zijn op enkele details na teruggebracht naar de oorspronkelijke staat: op het reciet is de Basson-Hobo uit 1967 (toen Schalmey geheten) gehandhaafd. Op het Positief is een Echotrompet 8' geplaatst die als ook pedaaltransmissie (Trombone 8') fungeert. In 1967 waren de meeste tongwerken vervangen. De Bazuin en Echotrompet zijn gebruikte registers die fraai harmoniëren bij het pijpwerk uit 1918. Alle open labialen zijn opnieuw van expressions voorzien (behalve de Flûte octaviante), de progressieve samenstelling van de hoofdwerkmixtuur is in ere hersteld. Ook de Quintbas 10 2/3' (een transmissie uit de Subbas 16') keerde terug. De speeltafel uit de jaren '50 (waarop overigens nog een Klaroen 4' voor het hoofdwerk en een pedaalmixtuur waren gereserveerd) is vervangen door het meubel uit de Maria van Jessekerk te Delft. Deze uit 1930 daterende speeltafel werd enkele jaren geleden overbodig toen het Maarschalkerweerd-orgel naar zijn oorspronkelijke staat werd teruggebracht. Tenslotte is het gehele front dat uit zinken pijpen bestaat voorzien van een tinfoelielaag, die het aanzien zeer verbetert.

De speeltafel uit de jaren '50 (waarop overigens nog een Klaroen 4' voor het hoofdwerk en een pedaalmixtuur waren gereserveerd) is vervangen door het meubel uit de Maria van Jessekerk te Delft. Deze uit 1930 daterende speeltafel werd enkele jaren geleden overbodig toen het Maarschalkerweerd-orgel naar zijn oorspronkelijke staat werd teruggebracht. Tenslotte is het gehele front dat uit zinken pijpen bestaat voorzien van een tinfoelielaag, die het aanzien zeer verbetert.

Impressie

Het Vermeulen-orgel heeft zowel qua uiterlijk als sonoriteit een grondige facelift ondergaan. De vermoeide klank in combinatie met vlijmscherp stemmateriaal behoort tot het verleden, veel individuele registers hebben door verlenging tot de juiste lengte en het opnieuw aanbrengen van expressions hun oorspronkelijke karakter teruggekregen. Er is geen sprake van een uitgesproken Duitse of Franse klank, maar men bezit wederom een warm grondstemmenensemble, met onder andere een Salicionaal als sterke Duitse strijker. Opvallend is wel dat de fluiten en prestanten van het positief luider klinken dan die van het hoofdwerk. Men mist bij een instrument van deze grootte een Cornet (maar dat was in 1918 ook het geval), de Sesquialter heft dit gemis niet op. De Fluit harmoniek soleert goed maar spuckt vanaf c2, de Holpijp kwinteert enigszins. De opbouw van het plenum – ook van het positief – is geleidelijk maar wordt gelukkig niet te fel. De kroon van het tutti wordt door de trompetten beheerst, niet door de mixturen (en dat is wel eens anders!). Het hoofdwerk heeft een superoctaafkoppel, dat als laatste dynamische reserve kan worden gebruikt, maar bij het passeren van f2 krijg je niet de indruk dat je in een dynamisch gat valt (in Woerden is het pijpwerk van g#3 tot g4 overigens vernieuwd). De strijkers van het Reciet zijn aangenaam en mystiek, de kast werkt goed (evenals in Woerden brede jalouzieën), ook de Basson Hobo en Vox humana klinken fraai in menige mengvorm. Wél is er enige windinstabiliteit bij de aanspraak van het laatstgenoemde register. De pedaallabialen klinken rond en niet te fors, de Bazuin voegt zich bescheiden in het tutti. Dat tenslotte de Quintbas in ere is hersteld, mag als een waardevolle aanvulling worden vermeld.

De Obrechtkerk heeft lange tijd een ongewisse toekomst gekend, maar gelukkig zag men het belang van de vele kunstwerken in de kerk. Menige Amsterdamse kerk is in de jaren '70 en '80 gesloopt en vervangen door een 'dagkapel' (o.a. St.-Vincentius a Paulo, St.-Augustinus [Postjesweg] en de St.-Nicolaas en Barbara/De Liefde). De kerk 'met kathedrale allure', zoals Henk van Os de Obrechtkerk omschrijft, heeft de sloopwoede overleefd en de restauratie van het orgel mag als het sluitstuk van een onzekere periode worden beschouwd.

Dispositie:

Hoofdwerk (C-g3): Prestant 16', Prestant 8', Fluit harmoniek 8', Salicionaal 8', Holpijp 8', Octaaf 4', Roerfluit 4', Octaaf 2', Mixtuur II-V, Trompet harmoniek 8'

Positief: Bourdon 16', Salicionaal 8', Bourdon 8', Prestant 4', Roerfluit 4', Nasard 2 2/3', Doublette 2, Mixtuur III, Echotrompet 8'

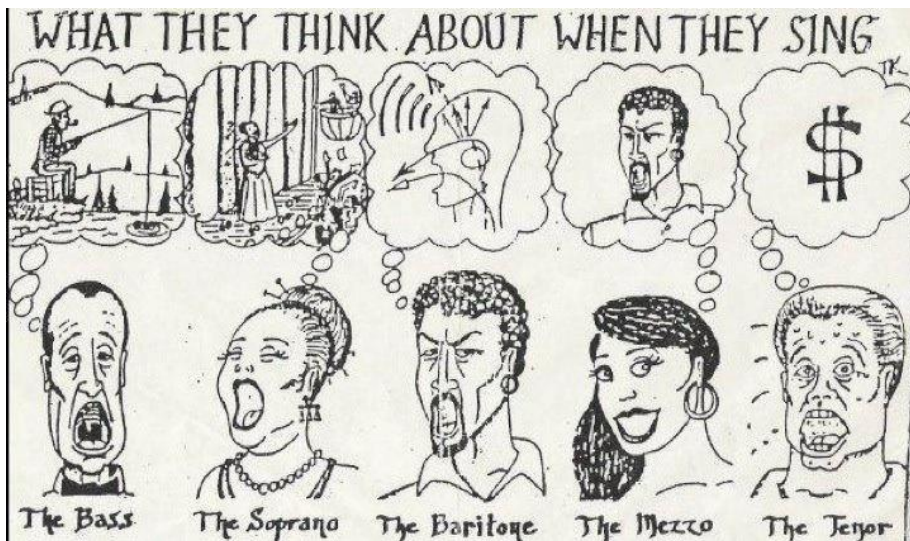
Reciet expressief: Bourdon 16', Vioolprestant 8', Viola di gamba 8', Voix céleste 8', Bourdon 8', Flûte octaviante 4', Violine 4', Sexquialter II, Piccolo 2', Basson Hobo 8', Vox humana 8'

Pedaal (C-f1): Contrabas 16', Subbas 16', Quintbas 10 2/3', Octaafbas 8', Open fluit 4', Bazuin 16', Trombone 8'

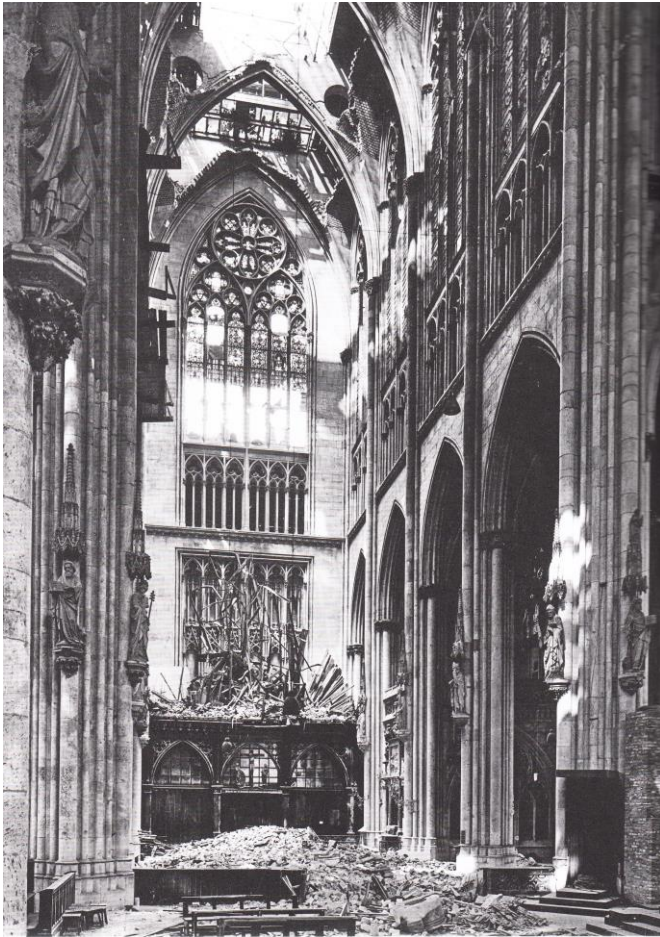
Nevenregisters: I + II, I + III, II + III, P + I, P + II, P + III, I + II 16', II + II 16', II + III 16', I + I 4', Zwelkast III, Registercrescendo, Autom. Pedaal II, idem III, Tremolo II, idem III, Tutti, FF, F, MF, P, Electronische Setzercombinatie

Met dank aan de heer Manfred Evers voor de gastvrije ontvangst. Er zijn boekjes voorhanden over de Obrechtkerk (historie, kunst in de Obrechtkerk, de ramen, auteurs Henk van Os, Manfred Evers, Coert Peter Krabbe, Peter van Dael), en over 'Het orgel van T. Jos Vermeulen in de kerk van de Onze Lieve Vrouw van de Allerheiligste Rozenkrans aan de Obrechtstraat te Amsterdam', door Jos Laus.

Cartoon

Historie

*Uit: Der Kölner Dom im Zweiten Weltkrieg
Zerstörte Domorgel im nördlichen Querhaus nach dem
'Peter-und-Paul-angriff' vom 29 juni 1943
(geselecteerd door Jos Pijpers)*

70 jaar geleden.....

Jos Pijpers

Een van de zwaarste luchtaanvallen die de stad Keulen tijdens de Tweede Wereldoorlog kreeg te verduren vond plaats op 29 juni 1943: de dag van het patroonsfeest HH. Petrus en Paulus. Daarom staat deze tragische gebeurtenis bekend als de "Peter und Paul-Angriff". De Dom liep grote schade op. De vier gewelven van het noordertransept stortten in en de brokstukken vernietigden het nog niet geheel voltooide Seifert-Orgel. In letterlijk één klap kwam hierdoor een einde aan de jarenlang voortslepende discussies over de juiste plaats en de grootte van het hoofdorgel in de enorme ruimte. Na de bevrijding van Keulen door de geallieerden, werd reeds voor het einde van de Tweede Wereldoorlog, medio april 1945 gestart met de herstelwerkzaamheden. Dombaumeister prof. Willy Weyres ontwierp een nieuwe orgeltribune in het koorgedeelte (tot 1956 was dit deel van de kerk afgescheiden van het zwaar beschadigde kerkschip). Na de oorlogsellende wilde kardinaal Joseph Frings het 700-jarig bestaan van de dom met grote luister vieren. Een passend instrument in de gedeeltelijk geopende dom was zijn wens. Ondanks de enorme problemen in de vrijwel geheel verwoeste binnenstad en de materiaalschaarste lukte het om reeds op 15 augustus 1948 een geheel nieuw instrument van orgelbouwer Klais uit Bonn in gebruik te nemen. Dit orgel werd in 1956 en 2002 gerestaureerd en vergroot. Samen met het in 1998 in gebruik genomen "Schwalbennest-Orgel" en het in 2006 boven de westingang geplaatste chamadewerk was het orgelproject in de Keulse dom eindelijk voltooid. Ruim 160 jaar na het begin van de afbouw van de dom in 1842!!

Bronnen

Heft 4 Meisterwerke des Kölner Domes (Keulen 1998)

Der Dom während der Zweite Weltkrieg.(Keulen 2006)

Der Kölner Dom. Festschrift zur siebenhundertjahrfeier 1248-1948. Zentral-dombau-verein, Keulen 1948

Vacature

Wij zoeken:

een deskundige en ervaren organist(e)

Het Parochiebestuur van de H. Bavokerk, Herenweg 88 te Heemstede zoekt per direct een organist(e) voor het gemengde kerkkoor. Het koor bestaat uit 30 leden en zingt 3 zondagen per maand in de viering van 10:00 uur en op hoogtijdagen, behalve de zomervakantie (6 weken). De repetities van het koor zijn op dinsdagavond van 20.00-22.00 uur. Het repertoire is traditioneel en gevarieerd: meerstemmige Nederlandse missen en Nederlandse en Latijnse liederen.

De organist(e) begeleidt naast het gemengde koor op zondagmorgen de samenzang tijdens de zaterdagavonddiensten, iedere zaterdagavond van 19:00 tot 20:00 uur, plm. 3 maal per maand. De organist(e) is op de repetitieavonden gedurende een uur aanwezig.

Het orgel is gebouwd door orgelbouwer L. van den Brink in 1833, heeft twee klavieren, pedaal en 16 registers, zie:

http://orgelsnoordholland.50webs.com/orgels_heimstede_stbavokerk.htm

Voor meer informatie: e-mail: secpb.hbavoheimstede@gmail.com.

Recensies

Nederland Museumland

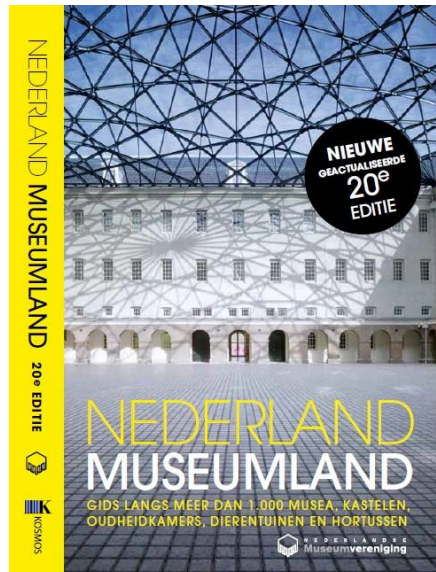
Ruud Hoogenboom

In het weekend 6/7 april 2013 organiseerde Stichting Museumkaart de 32e editie van het nationale Museumweekend. Het thema van dit jaar was Doe een museum. Tijdens dit Museumweekend verzorgden ruim 400 Nederlandse musea voor jong en oud verschillende doe-het-zelf activiteiten, waarmee zij nieuw publiek probeerden aan te spreken. Daarmee was dit Museumweekend het grootste culturele evenement van Nederland!

Kennelijk zijn musea weer een actueel gebeuren, want onlangs verscheen ook de inmiddels 20e editie van *Nederland Museumland*. Deze "gids langs meer dan 1000 musea, kastelen, oudheidskamers, dierentuinen en hortussen" is een uitgave van de Nederlandse Museumvereniging. Hierin gelukkig niet een overzicht met alleen hun eigen musea (ca. 400), waar de Museumkaart geldig is, maar ook vele andere. Volgens het voorwoord staan "de belangrijkste" musea erin vermeld, dus niet allemaal, helaas.

De musea in deze geheel herziene gids zijn voorzien van adresgegevens, telefoonnummers, websites, e-mailadressen en toegangsinformatie. Bovendien staan achterin een plaatsnamenregister, museumnamenregister en trefwoordenregister. Daarmee is het een vrijwel compleet overzichtswerk voor Nederland geworden.

Als we de proef op de som nemen bij het trefwoord 'Muziek' komen we meteen al een aantal vreemde, onlogische zaken tegen. Zo worden daar podiumevenementen genoemd (Eelde) of klassieke concerten (Amsterdam) en zelfs een beeldend museum, waar leden van de muziekschool korting krijgen! Die horen daar niet thuis. Ook wordt bij 'instrumenten' verwezen naar de muziekgeschiedenis van de abdissen in Thorn (L.). Het trefwoord 'jukeboxen' verwijst wel naar het Bierreclamemuseum (Breda) en Radio Amateur Museum (Reusel), maar niet naar het Jukebox Museum in Sint Oedenrode, die wel in het boek staat. Het Jordaanmuseum (Amsterdam)

staat onder 'muziek- en liedteksten', maar het Oeteldonks Gemintemuseum (Den Bosch; carnaval) staat onder 'muziek'. 'Speeldozen' verwijst alleen naar het Kijk en Luistermuseum in Bennekom, waar je toch eerder Museum Speelklok (Utrecht) zou verwachten, naast de (tevens accordeon- en harmonicamusea) De Muse in Malden en Museum Musica in Stadskanaal. Bij 'accordeon' wordt ook de Gaviolizaal in Helmond genoemd.

Uiteraard worden het Harmonium Museum Nederland (Barger-Compascuum) en Pianola Museum (Amsterdam) vermeld. Opvallend is ook het noemen van het Muziekinformatie- en Documentatiecentrum Ton Stolk (Vlaardingen), een privéverzameling. Interessant is ook het Kessels Museum (Berkel-Enschot, voorheen in Tilburg), waar de fabricage van muziekinstrumenten gekoppeld wordt aan instrumenten vanaf 1700.

Uiteraard heb ik ook bij 'orgels' gekeken. Naast het al genoemde Harmonium Museum en de Gaviolizaal zijn er ook verwijzingen naar de orgels van de Grote of Sint-Laurenskerk (Alkmaar), De Oude Kerk (Amsterdam) en de St.-Janskerk (Gouda). Zo zouden er nog wel veel meer genoemd kunnen worden. Het Nationaal Historisch Orgelmuseum Elburg wordt hierbij terecht ook vermeld.

Ik miste bij 'muziek' een verwijzing naar het Gemeentemuseum (Den Haag), Tropenmuseum (Amsterdam) en Museum Volkenkunde (Leiden), om maar wat te noemen. Ook het Beiaard Museum, tegenwoordig Klok & Peel Museum Asten geheten en Klokkengieterijmuseum Heiligerlee staan wel in het boek, maar niet bij het trefwoord 'muziek'.

Eigenlijk is de conclusie, dat het boek aan meerwaarde had gewonnen als het trefwoordenregister optimaler was geweest! Jammer, want nu blijft er veel zoekwerk over voor de geïnteresseerde lezer.

Opvallend was op audiovisueel gebied, dat bij het trefwoord 'foto film video' het Beeld en Geluid Experience in Hilversum niet eens wordt vermeld! Een echte omissie, lijkt mij.

Niet genoemd worden: Museum Vosbergen (ruim 750 muziekinstrumenten) in Tynaarlo; een Draaiorgelmuseum in Assen, Haarlem en Amsterdam (Stichting G. Perlee draaiorgelmuseum), Orgelmuseum dansant in Hilvarenbeek, Klokkengieterijmuseum in Vries, het Rock'n'Roll Museum in Arum, Snaarmuseum Maisa/Museum Europese snaarinstrumenten in Edam, Beatlesmuseum in Alkmaar, Palingsoundmuseum in Volendam.

Mocht u vlak bij de grens wonen, of ook in het buitenland aan de slag willen, dan nog wat extra tips mijnerzijds: Het Muziekinstrumentenmuseum in Brussel, het Vleeshuis in Antwerpen, Gruuthusemuseum in Brugge, Orgelmuseum in Brugge, Klokken- en Beiaardmuseum in Halle (B), Instrumentenmuseum Vereniging Musica in Peer (B), het Glockenmuseum in Gescher (Dld) vlak over de grens bij Winterswijk of het Rock'n'-popmuseum in Gronau (Dld) vlakbij Enschede.

Als overzicht van de vele wel gemelde musea is het, naast het gebruikelijke 'gegoogle', al met al toch een nuttig, handig en handzaam boekje geworden! Van harte aanbevolen! (Ruud Hoogenboom)

Nederland Museumland, Kosmos Uitgevers, 2013, ISBN 978 90 215 5310 8, 432 blz., 14,95 euro.

Over Muziek

Ruud Hoogenboom

Onlangs verscheen van de hand van classicus, wiskundige en klassiek pianist en organist Henri Oosterhout het boek 'Over Muziek', dat in het geheel niet is te vergelijken met het gelijknamige boek van Hendrik Andriessen, dat als Spectrum-uitgave (in de jaren '50?) verscheen. Dit is een cross-over van essays vanuit wijsgerig, esthetisch en theoretisch perspectief, aangevuld met relevante historische en culturele informatie.

Muziek is abstract, wiskundig, woordloos en beeldloos; ze vervliegt in de tijd en is toch levend. Wat maakt die opeenvolging van klanken in het voorbijge, de verrassing van het actuele en de verwachting van wat nog komen gaat zo boeiend? Al met al is dit boek net zo boeiend als muziek ("door de mens geordend geluid", blz.67) kan zijn, maar niet eenvoudig. Soms is het taaie kost, dan weer leest het 'als een trein', maar altijd vanuit een grote deskundigheid beschreven door een breed onderlegd auteur! "Een fascinerende poging om de vinger te leggen op wat muziek in essentie is", meldde de brochure.

Het eerste hoofdstuk behandelt de Griekse muziek: de mythes, drama, kosmos (harmonie der sferen) en ethos; bekende stukken muziekgeschiedenis. Dan volgen twee hoofdstukken "Mimesis": In hoeverre is het ontstaan van muziek te verklaren uit het nabootsen van de natuur? Plato kende niet 'de kunst omwille van de kunst' of 'muziek om de muziek', zo u wilt. Melodie en ritme horen het woord te volgen. Aristoteles ging verder: "In plaats van imitatie van het bestaande is *mimesis* verbeelding van het mogelijke geworden. Poëzie, muziek en dans hebben gemeen dat zij worden gedragen door het ritme". Hij associeert het begrip 'schoonheid' niet langer "met de bruikbaarheid of morele waarde van het origineel dat door een kunstwerk wordt nagebootst, maar betreft schoonheid op het kunstwerk zelf. Een kunstwerk mag 'mooi' heten als het 'goed opgebouwd', 'symmetrisch', 'samenhangend' is".

Musiceren wordt door hen 'gedoogd' als middel tot karaktervorming en ethische verheffing, maar het musiceren zelf is hoogstens "banaal vertier" (Aristoteles) of resulteert "in rebellie en maatschappelijke onrust" (Plato). Volgens Philodemus is het "uitgesloten dat muziek iemands geestelijke gesteldheid zou kunnen beïnvloeden". Daar denkt men thans heel anders over!

In de Middeleeuwen (vanaf Boethius) was muziek als onderdeel van de *artes liberales* meer wetenschap dan kunst. Het muzikantschap behoorde tot een lagere maatschappelijke klasse. Pas na 1600 veroverde de muziek, aldus Oosterhout, "geleidelijk een zelfstandige positie ten opzichte van het woord". Kant, Goethe, Rousseau, Kierkegaard en Nietzsche komen

vervolgens langs als opmaat naar de vraag: "Hoe kunnen harmonieën, melodieën en ritmen emoties uitbeelden? Hoe kunnen klanken objecten in de natuur nabootsen?". Oosterhout vervolgt: "Het feit dat zowel muziek als de fysische wereld zich in getallen en wiskundige formules laten vangen wil niet zeggen dat in muziek de wetten van Newton en het periodieke systeem van de elementen te horen zijn. De verbinding van muziek met het al kan slechts mystici en metafysici tevreden stellen". Doorredenerend komt Oosterhout tot de volgende conclusie: "De gedachte dat muziek haar hoge waarde verliest wanneer zij louter spel, louter genoeg zou blijken te zijn, is even ongefundeerd als de hoop dat muziek betere mensen van ons zal maken of de angst dat zij op eigen kracht de moraal, christelijk of anderszins, zou kunnen ondermijnen".

Uiteraard komen ook verschillen en overeenkomsten tussen muziek en taal aan bod. Een interessant onderwerp is, in hoeverre muziek de 'taal van de emoties' is. Hoe universeel is de ervaring van een drieklank, een grote of kleine terts, of een *blue note*. In hoeverre is dit cultureel bepaald? Dat geldt ook voor (klank)kleuren en 'schilderen in klanken'. "Primair is in muziek het trillingsgetal en de golfstructuur van het voortgebrachte geluid. Secundair, dus vergelijkbaar met wat kleur is voor het oog, zijn toonhoogte en klankkleur". Volgens Roger Scruton kan muziek dus niet iets voorstellen, uitbeelden of schilderen, maar het kan 'lijken' dat het iets uitdrukt of overdraagt. Ook metaforen zijn in het spreken over muziek onvermijdelijk, maar 'hoge en lage tonen' worden in andere talen vanuit een andere beeldspraak gehanteerd: in het klassieke Grieks 'scherp en zwaar'; in het Turks 'dik en dun' en in het Javaans 'klein en groot'!

Muziek is tijdkunst, waarbij wij ons verbeelden dat muziek beweegt of stroomt. Tijd is immers eendimensionaal, net zoals muziek dat is. Of toch niet?

Tenslotte komen we bij de "essentie van muziek". In het gedeelte *Muziek en ritueel* zegt Oosterhout belangwekkende dingen. Volgens Scruton vindt de gelovige "God eerder in de mystiek van het ritueel dan in de rationele uiteenzettingen van de theologie. Kunst en rite zijn bovendien onuitputtelijk en eindeloos herhaalbaar". Kom daar maar eens om in de huidige vieringen in de R.K. kerk. Wordt gregoriaans daarom zo indrukwekkend ervaren, vraag ik mij dan ook af? "Muziek ... is waardevrij ... amoreel, apolitiek en areligieus", aldus Oosterhout, "muziek is namelijk spel".

Oosterhout's slotconclusie is feitelijk deze: "Er blijft een moeilijk overbrugbare tegenstelling bestaan tussen wat wij in muziek lezen - schoonheid, zeggingskracht, emotie - en wat muziek feitelijk is: geordend geluid dat in zichzelf niets betekent, dat niet verwijst naar iets buiten de muziek zelf". Volgens hem kan een bepaald muziekstuk volledig in een wiskundige formule beschreven worden.

Ik miste af en toe toch wat scherpte: Hoe eendimensionaal is tijd, sinds Einstein's formule $E = mc^2$? En hoe stil is het in de ruimte, als ionisatiesporen die de meteorieten in de atmosfeer achterlaten als spiegel

kunnen dienen voor radiosignalen van honderden kilometers ver (zie *Natuurwetenschap & Techniek*, jrg.78, nr.11, nov. 2010)? Was die 'harmonie der sferen' toch zo gek nog niet?! De literatuurverwijzingen van Oosterhout zijn soms wat gedateerd. Vreemd genoeg ontbreken recente uitgaven als Oliver Sacks' boek *Musicofilia*, Henkjan Honing's *Iedereen is muzikaal* of *Wij zijn ons brein* van Dick Swaab in de literatuurlijst, welke elk hoofdstuk besluit. Hoe wij muziek ervaren en beleven is volgens hem cultureel bepaald. Me dunkt, dat huidig en toekomstig onderzoek vanuit de muziekpsychologie en neurobiologie deze bewering weleens in korte tijd om zeep kunnen helpen.

Het laatste hoofdstuk voegt helaas niets toe, of het moet deze zin zijn: "De musicus moet dus een perfect samenspel weten te bereiken tussen deze drie factoren: de muzikale voorstelling, de feitelijk voortgebrachte klank en de sensatie van de fysieke bewegingen in lichaam en instrument. De ratio heeft hier weinig mee van doen". Mooi gezegd.

Voor eenieder die houdt van nadenken over bovenstaande zaken is dit boek een geweldige opstap. Vanwege de verscheidenheid aan onderwerpen kan elk hoofdstuk apart gelezen worden. Dat soms dezelfde zaken langskomen nemen we dan voor lief. Kortom: van harte aanbevolen.

H. Oosterhout, *Over Muziek*, Uitgeverij Klement, Zoetermeer, 2012, ISBN 978-90-8687-096-7, 19,95 euro, 207 blz.

Hoogtepunten uit de gregoriaanse traditie

Ruud Hoogenboom

De gregoriaanse Schola Cantorum Karolus Magnus heeft bij gelegenheid van haar 25-jarig bestaan een boek willen samenstellen als eerbetoon aan haar ere-lid, dierbare inspirator en vriend Augustinus Hollaardt OP. Een geweldig initiatief dat navolging verdient. Helaas heeft hij de publicatie van het boek net niet meer mee kunnen maken.

Sinds de 19e eeuw stond het gregoriaans in grote belangstelling, maar met de invoering van de volkstaal met Vaticanum II raakte het sterk op de achtergrond. Hollaardt (1923-2012) stond aan de wieg van de liturgische vernieuwing en leverde hier bijdragen aan, maar dit ging niet ten koste van zijn liefde voor de gregoriaanse zang!

In de vele artikelen in verschillende tijdschriften schreef hij deskundig, onderhoudend en met de nodige humor over het gregoriaans. Die schat aan kennis is getracht in dit boek bijeen te brengen. Als *part-time* pastoor in Flavigny (Frankrijk) gelukte het hem kennelijk om al die kennis te vergaren en te gebruiken ten faveure van deskundigen en liefhebbers. Naast de Franse cultuur, taal en mensen lag zijn interesse ook in de geschiedenis van de spiritualiteit en de liturgie. Deze combinatie maakte van hem een unieke persoonlijkheid. Terecht was hij docent aan theologie-opleidingen, lid van liturgische commissies en bestuurslid van verschillende

organisaties. Maar zijn levenswerk is toch het *Liturgisch Woordenboek* waarvan hij redactie-secretaris was. Van 1970-1992 was hij *full-time* studiesecretaris/wetenschappelijk medewerker van de Nederlandse Commissie voor Liturgie in Utrecht.

Waar G. Lukken, K. Middelhof, G. van Osch en A. Vernooij al uitgebreid zijn leven hebben beschreven, is dit boek samengesteld uit vele artikelen van zijn hand over het gregoriaans en daaraan gerelateerde onderwerpen. Opmerkelijk is, dat het geheel nauwelijks witte vlekken kent; doublures zijn natuurlijk voorkomen, maar een geheel palet artikelen passeert de revue! De meeste verschenen vanaf 1980 in het *Gregoriusblad*, maar ook het *Tijdschrift voor Gregoriaans* en het *Tijdschrift voor Liturgie* hebben een aandeel gekregen. De vijf hoofdstukken zijn getiteld "De liturgie en het gregoriaans in West-Europa", "De getijden van de dag", "De Maria-antifonen" (een lievelingsonderwerp), "De misliturgie" en "Het kerkelijk jaar". Kortom, een vrijwel compleet overzicht. En, zoals het Ten Geleide vermeldt: "Ze zijn met kennis, toewijding, eerbied en een vleugje humor geschreven. Nooit belerend, altijd informerend". Een betere aanbeveling kan ook ik niet geven.

De selectie en redactie van deze bundeling van artikelen werd gedaan door Stan Hollaardt, Jan Timmermans en Jacques Janssen. De uitgave wordt gecocompleteerd door bronvermelding en register.

In de loop van 2013 zal de schola de vijfenvijftig (!) gezangen die in dit boek worden besproken en zijn afgedrukt inzingen en via haar website beschikbaar stellen voor geïnteresseerde lezers en luisteraars: www.karolus-magnus.nl. Eenieder die zich graag laat inspireren door de schoonheid van het gregoriaans wordt met dit boek en klinkende muziek op haar wenken bedient. Een absolute aanrader, niet alleen inhoudelijk, maar ook muzikaal.

Augustinus Hollaardt OP, *Hoogtepunten uit de gregoriaanse traditie, een liturgisch en historisch perspectief*, Berne Media/Uitgeverij abdij van Berne, 2013, ISBN 978-90-8972-061-0, 223 blz, ill., 24,95 euro. (RH)

Berichten

Einde voor orgelconcertserie Ootmarsum

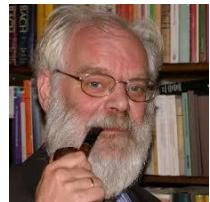
Ootmarsum beschikt over twee historische orgels van hoge kwaliteit die het verdienen, gehoord te worden. De reeks Orgelwandelconcerten heeft in haar 35-jarig bestaan organisten van naam uit binnen- en buitenland aangetrokken om deze orgels voor het publiek te bespelen. De laatste vijftien jaar zijn de concerten voor een belangrijk

deel mogelijk gemaakt door bijdragen van het Ootmarsumse bedrijfsleven. Voor deze steun, die de laatste jaren werd aangevuld door een kleine jaarlijkse subsidie van de gemeente Dinkelland, mogen we dankbaar zijn. Zoals nu onverwacht is gebleken, is de steun van het Ootmarsumse bedrijfsleven in 2012 beëindigd. Daardoor is voortzetting van de Orgelwandelconcerten in de vertrouwde opzet helaas onmogelijk geworden.

Deel VIII serie Hymnologie Arie Eikelboom

Deze week verschijnt al weer het achtste deel van de serie over Hymnologie. Dit deel gaat over het begin van het piëtisme in Duitsland en liederen van enkele piëtistische dichters. Het boek is minder omvangrijk dan het vorige deel. Het boek telt 418 pagina, waarvan 20 in kleur. De omvang heeft tot gevolg dat de prijs lager is dan het vorige deel. Het boek kost excl. verzendkosten €31,95. De verzendkosten bedragen € 3,70.

Als u geïnteresseerd bent, kunt u het boek bestellen bij: arie.eikelboom@wxs.nl of bij orders@pumbo.nl.
Zie ook www.arieeikelboom.nl

Studie- contactdag 'Orgel en harmonium'

Op zaterdag 28 september 2013 organiseert de NSGV Haarlem-Amsterdam een studie- contactmiddag voor amateur-organisten en harmoniumbespellers. Deze dag zal plaatsvinden in de St.-Augustinuskerk aan de Postjesweg 123, 1057 DZ te Amsterdam.

In de negentiende eeuw is er veel eenvoudige, maar kwalitatief goede muziek geschreven voor het harmonium. Juist voor amateur-organisten kan dit repertoire een uitkomst zijn omdat deze muziek, in tegenstelling tot de grote orgelwerken uit de Romantiek, relatief eenvoudig uit te voeren is.

Tijdens de studiemiddag hebben de deelnemers een Frans drukwindharmonium van Alexandre Debain uit 1860 en een Cavallé-Collorgel uit 1881 tot hun beschikking. Per deelnemer is er vijftien minuten gelegenheid om beide instrumenten te bespelen en het is bijvoorbeeld heel goed mogelijk om hetzelfde werk op beide instrumenten uit te proberen. De docenten Erik-Jan Eradus, Mark Heerink en Susanna Veerman zullen de deelnemers hierbij adviezen geven over interpretatie, registratie en instrumentgebruik.

Centraal staan de bundels Heures Mystiques van Leon Boëllmann en L'Organiste van César Franck, maar het is ook mogelijk om andere werken voor te bereiden. Verder zal er diverse bladmuziek voor orgel en harmonium ter inzage aanwezig zijn.

De dag begint om 13.30 uur met een inleiding door de drie docenten en een demonstratie van het orgel en harmonium. Er is ruimte voor tien actieve deelnemers en de inschrijving is in volgorde van aanmelden. Ook is het mogelijk om als toehoorder de dag bij te wonen. De kosten voor actieve deelname zijn 25,00 euro en toehoorders betalen 10,00 euro.

Voor meer informatie en opgave kunt u contact opnemen met Mark Heerink, regionaal medewerker kerkmuziek NSGV Haarlem-Amsterdam

E: m.heerink@planet.nl

T: 06-23400843

W: www.nsgvhaarlem.nl

